

УДК 336.71.078.3

АКТУАЛІЗАЦІЯ СТРАХОВОГО АСПЕКТУ В СИСТЕМІ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ БАНКУ

О. Колідзін, О. Кошоба

Харківський національний економічний університет імені Симона Кушака

Розглянуто ефективність використання послуг страхових компаній для мінімізації кредитних ризиків. Проаналізовано динаміку кредитного ризику банківської системи. Оцінено рівень платоспроможності страхових компаній за нормами законодавства ЄС.

Ключові слова: кредитний ризик, система ризик-менеджменту, Solvency Capital Requirement, страхування кредитних ризиків.

З огляду на те, що банківська система є основою функціонування держави та фінансового ринку як інституту, зокрема, важливим є симбіотичний розвиток усіх фінансових ризиків – банківського, страхового та інвестиційного. Ефективний розвиток економіки без взаємодії значення трьох основних є неможливим. Тому з огляду на кризовий стан економіки України важливим питанням є активізація страхового та фондового ринків. У роботі буде розглядатися актуалізація страхування банківських (зокрема, кредитних) ризиків.

Питанням використання послуг страхових компаній банківськими установами займалися такі вітчизняні та закордонні вчені як Н. М. Вукова, Г. О. Доршанко, А. М. Єрмошенко, О. М. Ляльчук, О. Д. Степанко та інші.

Метою роботи є обґрунтування необхідності банків та платоспроможності страхових компаній здійснювати страхування банківських ризиків за умови адаптації страхового ризику до норм Solvency II.

У світовій практиці існує поняття комплексне страхування банків від злочинів (BBW – Bankers Banker Bond), яке включає в себе страхування збитків від неправомірних дій співробітників банку (делоактивності персоналу), від втрати майна у закладах банку, при транспортуванні, від підробки та внесення змін в документи, від операцій з цінними паперами, від прийняття фальшивої валюти. Проте страхування кредитних ризиків (ризиків неповернення кредитів) відносно до фінансових ризиків, які є не досить популярними в Україні. Насамперед, це через те, що загальний обсяг активів страхових компаній у 9 разів менший лише за обсяг протермінованих кредитів станом на 01.07.2016 р. [2; 4].

Проте Відповідно до ст. 51 Угоди про партнерство та співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами (Європейський Союзом) та їх державами-членами від 16 червня 1994 р., Україна взяла на себе зобов'язання поступового приведення національного законодавства на відповідність до законодавства ЄС у визначених сферах, зокрема і у сфері ризиків фінансових послуг [6].

У 2009 р була прийнята нова Директива про регулювання та ведення бізнесу на ринку страхування та перестрахування (Solvency II). Вона містить вимоги стосовно оцінки достатності капіталу страховиків та перестраховиків з урахуванням ризиків щодо здійснення нагляду та розкриття інформації про діяльність учасників ринку. Вимоги до капіталу страховиків передбачають два конкретних пункти: щодо платоспроможності та щодо розміру мінімального капіталу. Ці вимоги у повному обсязі почали діяти з кінця 2012 р В Україні нормативи Solvency II планували впроваджувати з 2016 р. На рис. 1 графічно зображено на прикладі 10 страхових компаній України обсяг платоспроможного капіталу та перевищення фактичного запасу

платоспроможності над нормативним, згідно норм QISS Technical Specifications та Закону України "Про страхування" відповідно [7; 1].

За результатами аналізу, що зображено на рис. 1, можемо стверджувати про дотримання вимог Solvency II щодо рівня платоспроможного капіталу, підкажуть можливості страхових компаній страхувати фінансові ризики банків.

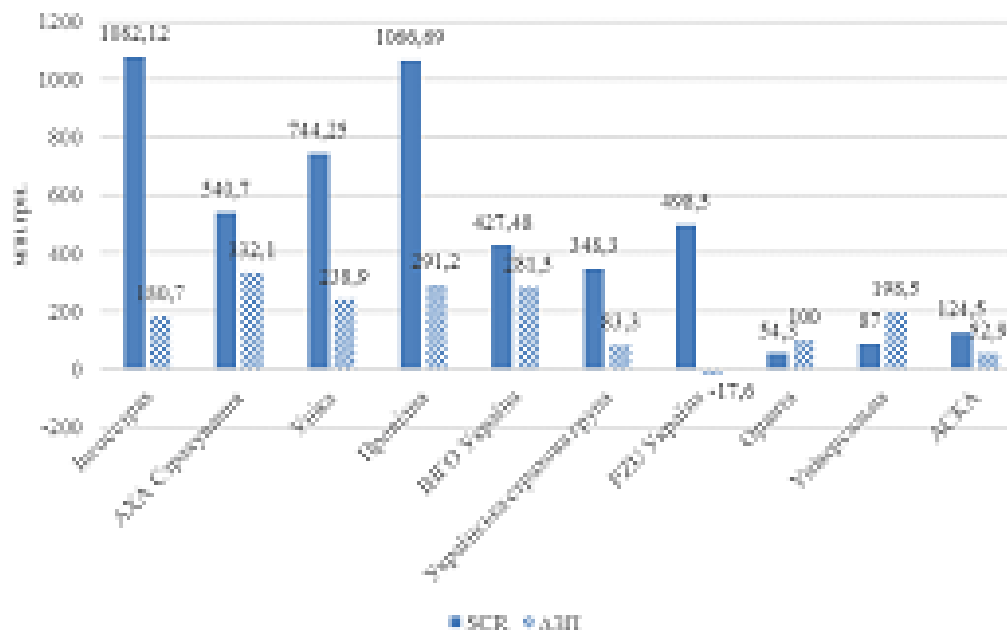

Рис. 1. Графічне зображення розміру платоспроможного капіталу страхових компаній України за нормативами Solvency II та Закону України "Про страхування" станом на 01.07.2016 р

Одним з основних завдань банку є побудова потужної системи ризик-менеджменту, яка передбачає ефективне управління ризиками банківської діяльності. Найбільший ризик для банку несе кредитна діяльність. Проаналізуємо рівень кредитного ризику 16 банків України за допомогою таксономічного та кластерного аналізу. Для аналізу було обрано банків-репрезентантів 4 груп, згідно класифікації Національного банку України: банків з державною часткою (АТ "Ощадбанк", АТ "Укрескомбанк"), банків іноземних банківських груп (АТ "Райффайзен банк Аваль", ПАТ "Укресоббанк", АТ "УкрСиббанк", ПАТ "Промінвестбанк", ПАТ "Альфа-банк", ПАТ "Креді Агріколь Банк"), банків I групи ("ПАТ "КБ "Проматбанк", ПАТ "Мелібанк", ПАТ "Діамантбанк", ПАТ "Кредит Дніпро"), банків II групи (АТ "ТАСКОМБАНК", "Банк інвестицій та менеджмент", АТ "Фортуна-банк", АБ "Кліринговий дім"). За допомогою таксономічного аналізу було побудовано інтегральний показник рівня фінансового забезпечення кредитних ризиків для кожного з наведених банків станом на 01.07.2016 р. До інтегрального показника було включено наступні показники:

1. Обсяг кредитного портфелю – загальний обсяг виданих кредитів за даними Форми № 1 "Баланс" фінансової звітності банків.
2. Рівень проблемних кредитів – співвідношення обсягу кредитів IV та V рівнів якості до загального обсягу кредитного портфелю.
3. Величина резервів під кредитні операції – обсяг резервів під кредити із ознаками меншого корисності IV та V рівнів якості за даними окремих показників фінансової звітності банків.
4. Коефіцієнт агресивності кредитної політики – співвідношення обсягу кредитного портфелю до обсягу активів.
5. Достатність капіталу – співвідношення обсягу власного капіталу до обсягу активів.

6. Коефіцієнт використання залучених строкових депозитів у кредитній портфель – співвідношення обсягу залучених строкових депозитів до розміру кредитного портфелю банку.

7. Коефіцієнт залучення строкових депозитів – співвідношення обсягу депозитів до обсягу пасивів банку.

8. Рентабельність активів – співвідношення розміру чистого прибутку до обсягу активів.

9. Коефіцієнт фінансового важеля – співвідношення обсягу зобов'язань до обсягу власного капіталу банку.

Кластерний аналіз було здійснено у площині "Фінансове забезпечення кредитних ризиків – Рівень проблемних кредитів". У табл. 1 наведено вихідні дані для виконання кластерного аналізу.

Таблиця 1

Вихідні дані для виконання кластерного аналізу

№	Назва банку	Фінансове забезпечення кредитних ризиків	Рівень проблемних кредитів
1	ПАТ КБ "ПРИВАТБАНК"	0,7184	18,86 %
2	АТ "ОЩАДБАНК"	0,0257	93,33 %
3	АТ "Укресімбанк"	0,0065	93,03 %
4	АТ "Райффайзен Банк Аваль"	0,5784	114,78 %
5	ПАТ "УКРСОЦБАНК"	0,4948	82,71 %
6	АТ "УкрСиббанк"	0,6725	45,64 %
7	ПАТ "АЛЬФА-БАНК"	0,602	52,67 %
8	ПАТ "Промішностбанк"	0,4393	95,81 %
9	ПАТ "КРЕДІ АГРІКОЛЬ БАНК"	0,4328	35,38 %
10	ПАТ "МЕГАБАНК"	0,1096	10,48 %
11	ПАТ "ДІАМАНТБАНК"	0,0646	21,40 %
12	ПАТ "БАНК КРЕДИТ ДНІПРО"	0,0282	85,77 %
13	АТ "ТАСКОМБАНК"	0,1213	9,02 %
14	БАНК ІНВЕСТ. ТА ЗАОЩАДЖЕНЬ	0,1484	2,20 %
15	АТ "ФОРТУНА-БАНК"	0,4296	12,29 %
16	АБ "КЛІРИНГОВИЙ ДІМ"	0,5155	51,07 %

На рис. 2 наведено матрицю розміщення банків у площині "Фінансове забезпечення кредитних ризиків – Рівень проблемних кредитів", оформлену на основі даних табл. 1. Результати підтверджені графічним деревом (рис. 3), яке було побудовано за допомогою функції кластерного аналізу у програмному пакеті STATISTICA.13.

На основі даних на рис. 2 та 3 можемо виділити 4 кластери: банки з високим рівнем фінансового забезпечення кредитних ризиків та з високим рівнем проблемних кредитів (АТ "Райффайзен Банк Аваль", ПАТ "Укрсоцбанк", ПАТ "Промішностбанк"); банки з високим рівнем фінансового забезпечення та низьким рівнем проблемних кредитів (ПАТ "КБ "Приватбанк", АТ "УкрСиббанк", ПАТ "Альфа-банк", ПАТ "Креді Агріколь Банк", АТ "Фортуна-Банк", АБ "Кліринговий Дім"); банки з низьким рівнем фінансового забезпечення кредитів та високим рівнем проблемних кредитів (АТ "Ощадбанк", АТ "Укресімбанк", ПАТ "Банк Кредит Дніпро"); банки з низьким рівнем фінансового забезпечення кредитів та низьким рівнем проблемних кредитів (ПАТ "Мегабанк", ПАТ "Діамантбанк", АТ "Таскомбанк", "Банк Інвестицій та заощаджень").

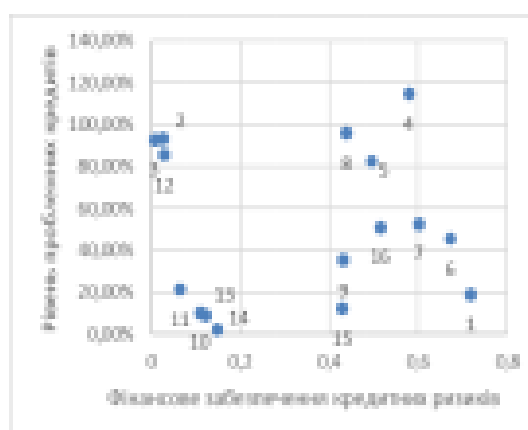

Рис. 2 Матриця розміщення банків у площині "Фінансове забезпечення кредитних ризиків – Рівень проблемних кредитів" станом на 01.07.2016 р.

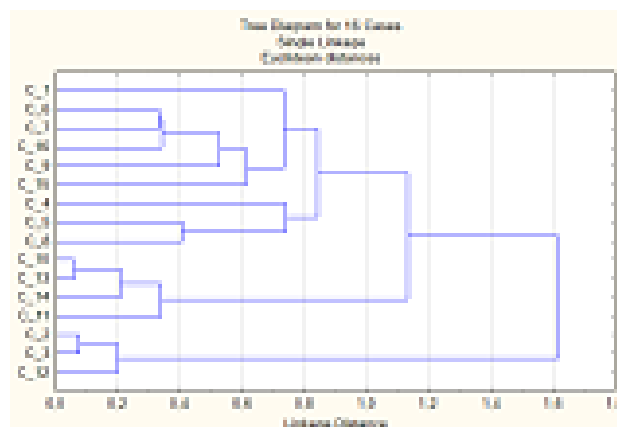

Рис.3. Граф кластерного аналізу розміщення банків у площині "Фінансове забезпечення кредитних ризиків – Рівень проблемних кредитів" станом на 01.07.2016 р.

Банкам, які мають високий рівень фінансового забезпечення, проте й високий рівень проблемних кредитів, доцільно є використовувати послуги страхування фінансових ризиків. Було проведено аналіз доцільності взаємодії банків та страхових компаній.

Аналіз страхових компаній України показав, що лише ПрАТ "СК "ІНГОССТРАХ", СК "Українська страхова група", ПрАТ "СК Креміня", СК "Київка Віска Іншураєс Груп" та СК "Альянс" мають ліцензії на здійснення страхування фінансових ризиків. На сайтах майже усіх страхових компаній, які мають ліцензію на страхування фінансових ризиків, лише констатується факт, що даний вид страхування здійснюється, проте про умови страхування нічого не сказано. Лише на сайті ПрАТ "СК "ІНГОССТРАХ" представлено Правила добровільного страхування кредитів (у тому числі відповідальності позичальника за непогашення кредиту) від 09.04.2014 р. [9]. У документі повністю наведені усі умови, страхові тарифи, розміри франшизи за цим видом страхування. А, отже, для проведення аналізу ефективності використання послуг страхових компаній банками буде використана ПрАТ "СК "ІНГОССТРАХ". Для аналізу був обраний ПАТ "Райффайзен банк Аваль", рівень проблемних кредитів якого, станом на 01.07.2016 р. становив 5,03 %, що становить 28,494 млрд грн в абсолютному вираженні.

За Правилами добровільного страхування кредитів ПрАТ "СК "ІНГОССТРАХ" передбачена безумовна франшиза. Страхові тарифи обчислюються страховиком актуарно на підставі відповідної статистики. Норматив витрат ПрАТ "СК "ІНГОССТРАХ" визначено у розмірі 30 %. Розмір страхового платежу визначається як добуток страхової суми та страхового тарифу (4,5 %).

Згідно ст. 12 Закону України "Про страхування", страхова компанія, яка передала більше 50 % розміру страхових платежів, отриманих з початку календарного року, має подати декларацію до Кабінету Міністрів за визначеною формою. Також дана ситуація може викликати додатковий перевірки з боку Нацкомфінпослуг. Тому розрахуємо обсяг страхових платежів, які ПрАТ "СК "ІНГОССТРАХ" може взяти на страхування без "санкцій".

У табл. 2 наведено порядок розрахунку та значення обсягу страхових платежів, страхової суми та розмір зменшення збитку АТ "Райффайзен банк Аваль".

Таблиця 2

Вирахунок страхової суми, страхових платежів та збитку ПАТ "Райффайзен банк Аваль" при добровільному страхуванні його кредитних ризиків у ПрАТ "СК "ІНГОССТРАХ" 01.07.2016 р.

Показник	Порядок розрахунку	Сума, млн грн
Валові страхові премії за 2 кв. 2016 р. ПрАТ "СК "ІНГОССТРАХ"	-	825,759
Чисті страхові премії за 2 кв. 2016 р. ПрАТ "СК "ІНГОССТРАХ"	-	819,515
Відсоток перестраховування страхових премій ПрАТ "СК "ІНГОССТРАХ"	$(825,759 - 819,515) / 825,759 * 100 \%$	1,23%
Допустима сума передавання страхових премій АТ "Райффайзен банк Аваль" на перестраховування (розмір страхових премій для АТ "Райффайзен банк Аваль")	$825,759 * (50\% - 1,23\%) / 100 \%$	402,722
Розмір страхового тарифу	-	4,5%
Розмір страхової суми	$402,722 * 100\% / 4,5 \%$	8949,378
Обсяг кредитів з ознаками зменшення якості станом на 01.07.2016 р.	-	28494,8
Частка переданого обсягу кредитів з ознаками зменшення якості на страхування	$8949,378 / 28494,8 * 100 \%$	31,41 %
Обсяг резервів під зменшення кредитів фактично станом на 01.07.2016 р.	-	25749,17
Можлива сума зменшення обсягу резервів під зменшення кредитів	$25749,17 * 31,41\% / 100 \%$	8087,76
Обсяг резервів під зменшення кредитів після страхування	$25749,17 - 8087,76$	17661,41
Фактичний збиток АТ "Райффайзен банк Аваль" за 2 кв. 2016 р.	-	1445,95
Пробуток АТ "Райффайзен банк Аваль" після використання послуг страхування ПрАТ "СК "ІНГОССТРАХ"	$1445,95 - 402,722 + 8087,76$	9130,99

Станом на 01.07.2016 р. обсяг отриманих страхових премій ПрАТ "СК "ІНГОССТРАХ" становить 825759 млн грн, чисті страхові премії (страхові премії за мінусом тиж, що передані на перестраховування) оформлені у сумі 819,515 млн грн. Отже частка перестраховування станом на 30.09.2015 р. ПрАТ "СК "ІНГОССТРАХ" становить 1,23 %. Отже, 48,77 % отриманих страхових премій з початку календарного року страхова компанія може прийняти на страхування від АТ "Райффайзен банк Аваль" за умови, якщо всю отриману суму страхова компанія буде перестраховувати. Дане припущення робиться через високий рівень ризику. У цьому випадку обсяг страхових премій становитиме 402,722 млн грн. Знайдемо можливу страхову суму як відношення можливого розміру страхових премій та страхового тарифу. Страхова сума становитиме 8,949 млрд грн, що становить 31,41 % обсягу кредитів з ознаками зменшення якості станом на 01.07.2016 р. Звідси можна зробити висновок, що розмір резервів під зменшення кредитів можна

зменшити на цей же відсоток, що в абсолютному вираженні становитиме зменшення на 8,088 млрд грн.

Тобто у резерв під зменшення кредитів та коштів інших банків АТ "Райффайзен банк Аваль" може розмістити 17,661 млрд грн. Збиток зменшився б станом на 01.07.2016 р. з 1,446 млрд грн. до 9131 млрд грн. прибутку з урахування необхідності сплати страхових платежів (402,722 млн грн).

Прийняття кредитних ризиків АТ "Райффайзен банк Аваль" для ПрАТ "СК "ІНГОССТРАХ" означає отримання додаткових 402,722 млн грн страхових платежів, що зможе підвищити позицію страхової компанії за обсягом валютних страхових платежів за рейтингом журналу "Форбс" до першої сходинки.

Розмір максимального страхового відшкодування розраховуватиметься як розмір страхової суми без урахування безумовної франшизи у розмірі 7 %. Тобто страхове відшкодування становитиме 16,852 млрд грн. За умов 100 % перестрахування кредитного ризику АТ "Райффайзен банк Аваль", ПрАТ "СК "ІНГОССТРАХ" гарантовано отримуватиме п'ятнадцяту частину від прибутку перестрахованих перестраховальників за надання ризику у перестрахування).

Використання послуг страхових компаній у сфері страхування кредитних ризиків (відповідальності позичальника за непогашення кредиту) є дієвим механізмом підвищення рентабельності банку та зменшення ризику кредитного ризику.

Список використаної літератури

1. Про страхування: Закон України № 85/96-ВР від 07.03.1996 р. зі змінами і доповненнями [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.nada.gov.ua/laws/show/85/96-%D0%92%D1%80>
2. Основні показники діяльності банків станом на 01.09.2016 р. / Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bank.gov.ua/control/uk/publicat/article?art_id=34661442&cat_id=34708593
3. ПрАТ "СК "ІНГОССТРАХ": офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ings.com.ua/ua/>
4. Рейтинг страхових компаній станом на 01.07.2016 р. за активності // Офіційний сайт журналу "Форбс" / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forbes.com/rating/ua/life/16/6/3>
5. Угода про Асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і йогоми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.nada.gov.ua/show/show/984_011/print/1475333562566234
6. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейським Співтовариством та їх державами-членами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.nada.gov.ua/laws/show/998_012
7. QIS5 Technical Specifications, 05.07.2012 / CEIOPS [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/internal_market/insurance/docs/solve/ceiops/qis5/201007/technical_specifications_en.pdf.

Стаття надійшла до редакції 22.01.2017

Прийнята до друку 22.02.2017

UPDATING ASPECTS INSURANCE IN RISK MANAGEMENT BANK

O. Kolodziejv, O. Kotsjuba

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

The article discusses the efficiency of insurance for minimization of credit risks. The dynamic of banking credit risk is analyzed. The amount of Solvency Capital Requirement according to the European law is considered. Insurance credit risk (risk of default loans) are financial risks that are not very popular in Ukraine, this is due to the fact that the total assets of insurance companies is several times smaller than the volume of loans stale vitchynyany by banks.

Directive on management and business market insurance and reinsurance (Solvency II) contains requirements for capital adequacy insurers and reinsurers on risk-based supervision and disclosure

information on the activities of market participants. Capital requirements for insurers include two specific items: the solvency and about the size of the minimum capital. Note that the requirements of Solvency II on effective capital will enhance the possibility of insurance companies to insure the financial risks of banks. Through taxonomic and cluster analysis were assessed credit risks 16 banks in Ukraine.. Note that the banks that have high levels of financial support, but also a high level of problem loans is advisable to use the services of financial risk insurance. As for insurance companies, only five of them have licenses for insurance of financial risks. Using the services of insurance companies in the area of credit risk insurance (liability debtor for unpaid credit) is an effective mechanism for improving bank profitability and reducing credit risk.

Key words: credit risk, risk-management system, Solvency Capital Requirement, credit risks insurance.